

Aktualizacja: 29.08.2018, 06:35

Publikacja: 29.08.2018

Odpowiedzialność karna spółek - projekt ustawy

Justyna Papież

Salwador Milczanowski

Projekt ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych faktycznie będzie zupełnie nowym mechanizmem otwierającym praktycznie – a nie tylko teoretycznie – drogę do ich odpowiedzialności sankcyjnej.

28 maja 2018 r. na stronie Rządowego Centrum Legislacji pojawił się projekt ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Celem ustawy jest znaczne ułatwienie pociągnięcia do odpowiedzialności sankcyjnej podmiotów zbiorowych (m.in. spółek) za przestępstwa popełniane w związku z ich działalnością oraz stworzenie skutecznego narzędzia do walki z przedsiębiorstwami utworzonymi w celu łamania prawa m.in. mafiami paliwowymi.

Czytaj także: [Odpowiedzialność podmiotu zbiorowego](#)

Nowe regulacje wynikają z faktu, że obowiązujący dotąd model odpowiedzialności podmiotów zbiorowych jest nieefektywny, co odzwierciedlają statystyki. Na podstawie obecnej ustawy wszczęto 26 postępowań w roku 2013, 31 w 2014 r. oraz 14 w 2015 r. Wszystko to skłoniło Ministerstwo Sprawiedliwości do zmiany podejścia. Czy to już rewolucja?

Nowy model

Kluczowa nowość polega na odstąpieniu od wymogu prawomocnego skazania osoby fizycznej działającej w imieniu lub interesie spółki jako warunku odpowiedzialności podmiotu zbiorowego. Będzie więc można prowadzić postępowanie nawet wtedy, gdy niemożliwe będzie skazanie sprawcy czynu. Konieczne będzie jedynie ustalenie przez prokuratora, że doszło do popełnienia przestępstwa w związku z działalnością podmiotu zbiorowego. Dotychczasowe przepisy przewidywały ograniczony katalog czynów uzasadniających wszczęcie postępowania. (...) ?

Według nowych regulacji, wszczęcie postępowania sankcyjnego przeciwko spółce będzie możliwe w przypadku popełnienia dowolnego przestępstwa (w tym skarbowego) w związku z jej działalnością.

Ponadto, podmiot zbiorowy, który choćby pośrednio, uzyskał korzyść majątkową z czynu zabronionego, będzie za niego odpowiadał, jeśli został on popełniony przez osobę działającą w jego imieniu lub interesie (np. osobę działającą na podstawie prokury lub pełnomocnictwa), osobę zatrudnioną lub nawet przedsiębiorcę współdziałającego z tym podmiotem.

Spółce będzie mogła zostać przypisana odpowiedzialność również wtedy, gdy czyn zabroniony został popełniony w związku z ruchem przedsiębiorstwa w wyniku niezachowania reguł ostrożności, nawet jeżeli nie ustalono sprawcy tego czynu.

Sygnaliści

Projekt reguluje też odpowiedzialność spółki związaną z czynami wymierzonymi wobec osób sygnalizujących nieprawidłowości. Zgodnie z założeniami, obowiązkowe będzie wyjaśnienie zgłaszanych informacji dotyczących niedopełnienia obowiązków, niedochowania należytej staranności czy nieprawidłowości w działaniu organu.

W przypadku nieprzeprowadzenia postępowania wyjaśniającego lub nieusunięcia stwierdzonych w tym postępowaniu uchybień, sąd orzekając o odpowiedzialności podmiotu zbiorowego może wymierzyć mu karę pieniężną do 60 mln. zł.

Co więcej, jeśli w związku ze zgłoszonymi informacjami zostały naruszone prawa pracownicze sygnalisty, sąd, na wniosek takiej osoby, może orzec o jej przywróceniu do pracy, wypłacie odszkodowania lub świadczeniu pieniężnym.

Sankcje

Jednym z głównych założeń projektu jest wprowadzenie bardziej dotkliwych sankcji tak, aby same w sobie były już przestrożą przed popełnieniem czynu zabronionego.

Sąd będzie mógł orzec wobec podmiotu zbiorowego karę pieniężną w wysokości od 30 tys. zł do 30 mln zł. Nową oraz najbardziej surową karą będzie jednak możliwość rozwiązania albo likwidacji podmiotu zbiorowego.

Projekt, oprócz kar, zawiera również poszerzony katalog środków karnych, które sąd będzie mógł orzec obok kary pieniężnej. Są to:

- przepadek mienia lub korzyści majątkowych albo ich równowartości,
- zakaz prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju,
- zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne, korzystania z dotacji, subwencji oraz pomocy organizacji międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest członkiem,
- zwrot dofinansowania ze środków publicznych,
- stałe lub czasowe zamknięcie oddziału podmiotu zbiorowego,
- naprawienie szkody, zadośćuczynienie, nawiązka,
- zakaz promocji i reklamy,
- podanie wyroku do publicznej wiadomości.

Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności

Gdy spółka nie była wcześniej skazana na podstawie nowej ustawy, okoliczności czynu nie budzą wątpliwości, a cele postępowania zostaną osiągnięte, prokurator będzie mógł wystąpić do sądu z wnioskiem o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności. W takiej sytuacji podmiot zbiorowy będzie jednak musiał spełnić dodatkowe przesłanki, m.in.:

- ujawnić informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz okoliczności jego popełnienia;
- uiścić równowartość szkody wyrządzonej czynem zabronionym oraz najniższej grożącej jej kary pieniężnej wraz z kosztami postępowania;
- wyrazić zgodę na przepadek mienia lub korzyści majątkowych lub uiścić ich równowartość.

Co istotne, wyrok ten nie będzie podlegał wpisowi do Krajowego Rejestru Karnego.

Środki zapobiegawcze

Ustawodawca rozszerza również katalog środków zapobiegawczych, które można zastosować w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Obejmuje on m.in. zakaz promocji i reklamy, zakaz zawierania umów określonego rodzaju, zakaz prowadzenia określonej działalności, zakaz obciążania i zbywania majątku bez zgody sądu, wstrzymanie wypłat dotacji lub subwencji, zakaz łączenia się, podziału lub przekształcania podmiotu.

Co istotne, środki te mogą być zastosowane już na etapie postępowania przygotowawczego. Znaczna część z nich odpowiada środkom karnym, które docelowo mogą zostać orzeczone w wyroku kończącym postępowanie. Jednak nawet te mechanizmy, które zostaną zastosowane tylko w celu zabezpieczenia toku postępowania przygotowawczego, mogą bardzo istotnie ingerować w działalność przedsiębiorcy, któremu jeszcze nie udowodniono przesłanek odpowiedzialności.

Przykład

Jeśli postępowanie zostałoby wszczęte tuż przed negocjowaną przez wiele miesięcy transakcją sprzedaży nieruchomości, możliwe będzie jej zablokowanie, poprzez ustanowienie zakazu zbywania majątku. Jeśli spółka korzysta z pomocy publicznej w formie grantu wypłacanego transzami, możliwe będzie zablokowanie kolejnych transz, nawet jeśli podmiot zbiorowy formalnie spełnił wymogi ich wypłaty przewidziane w umowie o dofinansowanie.

Projekt przewiduje również możliwość ustanowienia zabezpieczenia majątkowego (np. w formie hipoteki) na mieniu podmiotu zbiorowego na poczet ewentualnych kar i kosztów sądowych oraz możliwość zastosowania zarządu przymusowego.

Rewolucja czy ewolucja

Projekt nowych regulacji zapowiada prawdziwą rewolucję w podejściu w tej części otoczenia prawnego przedsiębiorców, która obejmuje szeroko rozumiane mechanizmy represyjne. Świadczy o tym nie tylko zaostrzenie i poszerzenie katalogu kar i środków karnych wyraźnie akcentujące odpowiedzialność finansową. Istotne jest przede wszystkim wspomniane już zniesienie tej przesłanki odpowiedzialności spółki, która w praktyce w znacznej mierze odpowiadała za niewydolność dotychczasowej regulacji. Skoro bowiem nie będzie już konieczne prawomocne skazanie konkretnej osoby fizycznej działającej w szeroko pojętym interesie podmiotu zbiorowego, postępowanie sankcyjne wobec spółki będzie mogło toczyć się równoległe ze śledztwem przeciwko sprawcy przestępstwa.

Wszystko wskazuje zatem, że nowa regulacja faktycznie stanowić będzie zupełnie nowy mechanizm otwierający praktycznie – a nie tylko teoretycznie – drogę do odpowiedzialności sankcyjnej podmiotów zbiorowych.

Co się zmieni dla firm

Projekt przewiduje kilka mechanizmów, których zastosowanie może w istotny sposób wpłynąć na bieżące funkcjonowanie przedsiębiorstwa.

Po pierwsze, są to oczywiście wysokie kary, nie tylko finansowe. Większość ze środków karnych oraz zapobiegawczych również w istotny sposób może wpłynąć na ograniczenie zdolności operacyjnych przedsiębiorstwa.

Po drugie, istotną nowością będzie możliwość ustanowienia tzw. zarządu przymusowego, w stosunku do podmiotu, wobec którego toczy się postępowanie, czyli wprowadzenie do spółki zewnętrznego zarządcy posiadającego licencję doradcy restrukturyzacyjnego.

Może to nastąpić, jeśli zaistnieje konieczność zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, zapobiegnięcia popełnienia nowego przestępstwa lub w celu zabezpieczenia wykonania orzeczonej wobec tego podmiotu kary lub środków karnych. Konieczne będzie także wykazanie, że zachodzi duże prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego w związku z działalnością podmiotu zbiorowego, a jego dalsza działalność mogłaby spowodować popełnienie kolejnego przestępstwa, wyrządzić szkodę Skarbowi Państwa lub innej osobie, lub utrudniałaby prowadzenie postępowania karnego (np. przeciwko osobie fizycznej) lub postępowania karnego w sprawie odpowiedzialności samej spółki. Zarządu przymusowego nie powinno stosować się, jeżeli wystarczający będzie inny środek zapobiegawczy.

O ile warunki zastosowania tego mechanizmu są dość rygorystyczne, o tyle wdrożenie go w konkretnej sytuacji oznaczać będzie faktyczną utratę kontroli nad spółką na czas trwania postępowania.

Po trzecie, jednym z kluczowych zagadnień projektowanej ustawy jest ocena tzw. należytej staranności członków organów spółek oraz osób działających w ich imieniu lub w interesie. Od tego, czy jej dochowano, może zależeć wymiar ewentualnej kary, orzeczenie przypadku składników lub praw majątkowych przedsiębiorstwa, oraz – w niektórych przypadkach – nawet zwolnienie spółki od odpowiedzialności.

Zwolnienie takie będzie możliwe, jeśli wszystkie obowiązane organy i osoby uprawnione do działania w imieniu lub w interesie tego podmiotu, zachowały należyłą staranność wymaganą w danych okolicznościach zarówno w organizacji przedsiębiorstwa, jak i w nadzorze nad tą działalnością.

Ciężar dowodu w przedmiocie udowodnienia zachowania należytej staranności spoczywać będzie na podmiocie zbiorowym. Dlatego kluczowe stanie się wdrożenie odpowiednich mechanizmów compliance przeciwdziałających nadużyciom wewnętrznym, np. poprzez wdrożenie procedur postępowania na wypadek zgłoszenia nieprawidłowości przez sygnalistów, wyznaczenie organów lub osób nadzorujących przestrzeganie przepisów ustawy oraz odpowiednie szkolenia pracowników.

Prawo (nie) działa wstecz

Gdy w momencie orzekania obowiązują inne przepisy, niż w czasie popełnienia przestępstwa, generalne zasady prawa karnego nakazują stosowanie dotychczasowej regulacji, jeśli jest ona względniejsza dla sprawcy. W przypadku omawianego projektu ustawodawca zdecydował się na zmianę podejścia. Ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych będzie miała zastosowanie również do czynów popełnionych przed dniem jej wejścia w życie, pod warunkiem spełnienia ogólnych przesłanek odpowiedzialności z dotychczasowej ustawy.

Justyna Papież consultant, aplikant adwokacki, Olesiński&Wspólnicy

Salwador Milczanowski senior counsel, adwokat, Olesiński&Wspólnicy